

Dienes András kötete több szempontból jelentős. Színes, részletes Petőfi-életrajz is, a költő életét soproni katonaeveitől kezdve egészen az 1949 július 31-i csatáig, eltűnéséig, illetve haláláig híven végigkíséri. Fordulatos, szellemes, finoman ironikus stílusa anekdotázva beszél el Petőfi életalakulásáról. De jó a korrajza is, a költő körül felvonulnak a kor jellegzetes típusai és személyei, hadvezérek, katonák, barátok, de elénktárl az 1848–49-es forradalom lendületes, egyben tragikus képe is.

A szerző nagy körültekintéssel, más vélemények és kutatások alapos figyelembevételével és bírálatával rajzolta meg Petőfi utolsó óráit és rekonstruálta halálának körülményeit. Végső megállapítása azonban — bármennyire alapos megfontolások és személyes helyszíni vizsgálatok árán jutott is ahhoz — mégis csak a valószínűség erejével rendelkezik. De ezt tudja maga a szerző is. A valószínűségről bizonyosságot akar teremteni, amikor a Segesvár és Fehéregyháza közötti Csonta-kert, Petőfi valószínű sírhelye felbontását követeli. Egy történészekből, orvosokból, antropológusokból álló magyar-román munkacsoport alakítását végzettségi és szakmai szempontból volna hivatva a kutatást továbbfolytatni, a vitát végleg eldönteni, esetleg lezárni. Igen jelentős lenne ez a sírfeltáró bizonyoságérzés, „könyvemű és szófecsérlő elődeink százéves mulasztását próbálja pótolni nemzedékünk“ — ahogy a szerző is írja.

Őszintén kimondhatjuk, ma, száz év távlatából, már nem fűzhetünk sok reményt a közös sír feltárásának eredményességéhez. De mégis meg kell valósítani a tervet, a haladó világ, a közvélemény nagy érdeklődéssel, feszült figyelemmel kísérné ezt a vállalkozást. A sírfeltárás még száz év múltával is hozhat újabb s talán döntő eredményt.

Szabadságunk és népünk nagy költője éppen tragikus és önfeláldozó halálának centenáriumán igazán-megérdemelné, hogy „könyvemű, szófecsérlő elődeink“ mulasztását pótolva, anyagi és más áldozatokat nem sajnálva felderítsük titkának utolsó mozzanatát.

KIRÁLY JÓZSEF

KOMJÁT ALADÁR: VÁLOGATOTT VERSEK. (Szikra.)

A magyar munkásosztály, amelyhez szólt, mindezekig nem tudott róla. Nem tudta, hogy van egy költő, aki verseivel már az első imperialista háború előtt és alatt is előkészítette a 19-es forradalmat, tevékeny harcosa volt annak, majd Bécsből, Berlinből, végre Franciaországból figyelte féltő szemmel a magyar dolgozókat, ipari munkások és szegényparasztok szenvedéseit, harcaikat.

Komját Aladár versei az ideai könyvnapon végre a magyar dolgozók kezébe kerültek. Kit üdvözölhet a nép ebben a számára új költőben? Saját költőjét, vágyainak, panaszainak kifejezőjét, küzdelmeinek ecsetelőjét, ismerheti meg benne. Egy egészen sajátos, se József Attilához, se Radnótiéhoz, se Zelkéhez nem fogható költészettel állunk itt szemben. Már két évvel az első világháború előtt, 21 éves fejjel elkialtja magát a költő: „Kivénhédtt zsellér-földeken görbedve marok az alázat. De holnap már ordít az ár...“ S e Dózsa-verset követi a többi. A háború borzalmai ellen nem Babits módján tiltakozik, hanem leleplezi, mire szolgálnak a magyar uralkodóosztálynak a Péterek, Gergelyek, Andrások tízezrei és látnoki erővel feltárja az elkövetkezendő forradalom perpektíváit. Új-jongva üdvözli a nagy Októberi forradalmat, majd nemcsak írással, de cselekvőleg is részt vesz a mi forradalmunk kialakításában. Majd 1919 gyászos bukása után dacosan kikialtja: „Nem várunk irgalmat tőletek!“ s megkapó versekben buzdítja az ideiglenesen levert munkásosztályt: út majd a leszámolás órája. Később Bécsből, majd Berlinből hallatja ugyanezt a hangot. Az elnyomók iránti féktelen gyűlölet és a proletariátus végső győzelmébe vetett hit fémjelzi a „Hamburg októberé“-t is, akárcsak többi versét a huszas évek derekáról, a nagy forradalmi mozgalmak korából. Az emigrációban is együtt ver szíve a „proletár Magyarország“-éval s félelmesen ismétli nem egyszer: „Burzsuj vigyázz!“ Szinte ostorozó szándékkal tárja fel „Óregek“ című versében a dolgozók által elmulasztott lehetőségeket, de itt is megjelenik az elkövetkezendő új forradalom a láthatáron: „másodsor jobban csináljuk!“ Ez, a munkásosztály ügyének végső győzelmébe vetett hit teszi optimisztikussá valamennyi, még a legsötétebb képeket festő verseit is. Később már Franciaországból parancsolólag inti a „lélek mérnökei“-t, az írótak feladatuk elvégzésére, az egész való világ, az osztályharc „megélésére“. Ebből a korból származik a Madrid határára harcoló nemzetközi brigádról írt, ma már közismert verse is.

Komját Aladár nem érthette meg azt, amiért élt, a magyar felszabadulást. Attól a rövid időtől eltekintve, amit a Szovjetunióban eltöltött, egész életét ka-

pítalista környezetben, sőt később a szociáldemokraták segítségével fasizálódó Német- és Franciaországban élte le. De a felszabadult föld dolgozói évtizedek távlatából is értik és magukénak vallják őt s még ma is tanulnak tőle — akinek a szabadságért csak vívni adatott — a szabadsággal élni. SÓLYOM TIBOR

SZABÓ PÁL: ISTEN MALMAI. (Athenaeum.)

Nem szólhatunk erről a regényről anélkül, hogy előbb a „Talpalatnyi föld“ film- és könyvsikeréről meg ne emlékeznénk. A „Lakodalom, keresztelő, bölcső“ c. regénytrilógiát ez a film tette egy csapásra mindenki előtt ismertté. Bátran mondhatjuk azt is, hogy ez a trilógia, bár a folszabadulás előtt írta Szabó Pál, ezzel a címmel vált teljes alkotássá. Az Athenaeum kitűnő érzékkel valóban ezen a címen adta ki újból, s Góz Jóska története időszerűbbé vált most előttünk, mint a könyv első megjelenésekor, mert hiszen a folszabadulás a parasztság, a Góz Jóskaé évezredes vágyát vitte diadalra.

Természetes azonban, hogy azóta nagyot fordult a világ. A „Talpalatnyi föld“-ben még a csendőrszuronyé a döntő szó, kíméletlenül eltiporja Góz Jóskaék lázadását. Az események szálai nem bonyolódhattak tovább. Ezt a továbbbonyolítást kellett megírnia Szabó Pálnak az „Isten malmai“-ban. Szabó Pál vállalta a feladatot, megeleveníti, élénk állítja ebben a regényében a magyar falut a legválságosabb időszakban. A fasizmus utolsó hónapjai, a falun keresztüldúló háború s a folszabadulás öröme áll előttünk ezeken a lapokon. Egy kis faluról szól, ahol a parasztság teljesen magára hagyva vívja harcát a fasizmus és a földesurak ellen. Főhőse nincs is a regénynek olyan értelemben, mint Góz Jóska volt a „Talpalatnyi föld“-ben. Kell ugyan itt is valaki, akiben főrelelően jelenik meg a parasztság s a falu jövő felé forduló akarata, de a tulajdonképpeni főszereplő az egész parasztság. Mezei László csak legöntudatosabb közöttük, de egyébként elvegyül ő is, küzd a többivel. A regény főerősségének éppen azt érezzük, hogy az egész parasztság küzdelmévé tud emelkedni.

Tagadhatatlan, hogy Szabó Pál kitűnően ismeri a falut, a parasztot régi és új küzdelmeivel együtt, hiszen közülük való. Valamit azonban mégis meg kell állapítanunk új könyvével kapcsolatban, ami talán irányadó lehetne a jövőre vonatkozólag. Szabó Pál paraszttíró. Vérében érzi a mult minden parasztmegalázását. Szenvedéllyel mutatja meg az úri elnyomás minden bitangságát s a parasztság lázadozását az elnyomás ellen. Ez a szenvedély ebben a könyvében is benne van. Ennek a rajza, ábrázolása sokkal hitelesebb a könyvben, mint a felszabadult paraszt útja. Igaz, ez a regény el sem jut még az újabb harcokig s záró akkordnak éppen elegendő is a földosztás öröme, a folszabadult új élet örvendezése, de valami mégis van ebben a részben, ami hiányérzetet kelt. Talán éppen a nyelve, a mód, ahogy az emberek szólnak és szemlélik a világot. A földesúrral, intézővel, csendőrökkel kisebb-nagyobb urakkal való harcban fölényes, játékos biztonságú Szabó Pál hangja. Igen, ilyen volt a paraszti élet, — de megváltozott. Ezt meg is mutatja ez a regény. Kár, hogy a hang megmaradt továbbra is fölényesnek, játékosnak. A folszabadulás nemcsak diadalt, földosztást és örömet hozott: az emberek sem maradtak ugyanazok, a problémákhoz is másképp viszonyulnak. A parasztkok is. S ezt a viszonyulást már nem képes teljes egészében kifejezni az előbbi hang.

A regény azonban ennek ellenére szinte útfőró jelentőségű abból a szempontból, hogy bátran nyúl hozzá a falu legújabb, szemünk előtt folyó változásának megelevenítéséhez. Azt mutatja meg, hogyan kezdte el a parasztság szinte semmiből a falu építését, a termelést, a jövő élet kialakítását. SERES JÓZSEF

BORIS POLEJOV: EGY IGAZ EMBER. (Athenaeum.)

A XX. századi regény különböző kísérleti formáiba, a lélektani boncolás útvesztőibe bonyolódott európai regény mind gyakrabban kanyarodik vissza a regénynek mint műfajnak eredeti és igazi értelmezéséhez, egyre izmosabb példákkel sikerül bebizonyítani, hogy a regénynek regényesnek kell lennie, talpra-csett, épkezláb, természetes mesét kell bonyolítani, egyre sürűbben mutatják be újszerű művek a valódi regényhősöket a polgári világ agyonszublimált idegroncsai helyett, a vitustáncos „differenciált“ egyedek helyett.

Amikor Polejov Sztálin-díjas regényét letesszük a kezünkől, ez az egyik gondolat, amely eszünkbe jut. Keresetlen, s mégis hősi emberi történet, élz, mozgó valóságban, az igazi térben és időben szereplő emberekkel. De ha csak ennyi volna a mult héten Budapesten is járt repülőfőhadnagynak, Alexej Meresz-